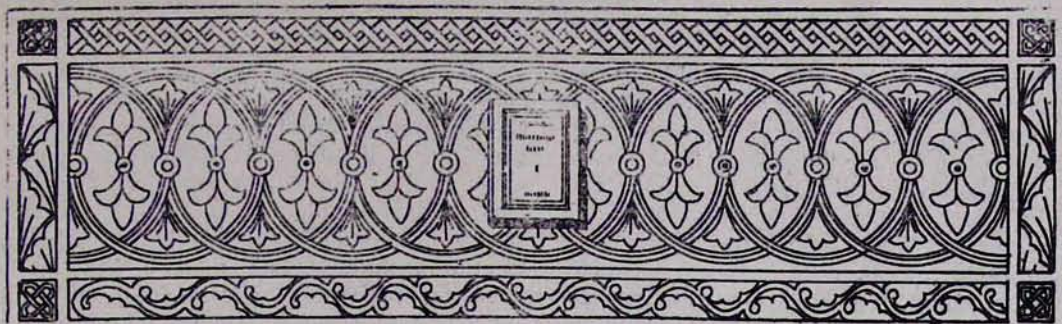

ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՅՈՑ*

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐԻ

[Ջրիստոսի առաքյալների մոտ հոգեծիր շնորհների և գիտության հաշտմվելը և նրանց տիեզերաքարոզ վարդապետությունը ըստ մարգարեների կանխատեսության]

659. Իսկ երանելի առաքյալները պատգամաբեր փողեր եղան, որպեսզի ամեն լսողներին պատրաստեն սպասելու աստվածային փողի գալստյան, որ ամենքին անխափան խառնեն թոշունների այն գրեհին, որից հարություն ազդարարող փողի ծայրը կհանի, որպեսզի սրանք ևս արժանի լինեն իրենց թևերն ստանալ ու բարձրանալ դեպի վեր և բարձունքների Տիրոջը տեսնել առանց ամոթի: Այն Տիրոջը, որը հեռուներից է ճանաչում և փրկում է մեղության մեջ ընթացողներին, որոնք հանուն արդարության հանձն առան խտականության մեղությունները, վասն Աստուծո նիւրի:

660. Արդ, սրանք իրենց Տիրոջ կամքը կատարեցին, քանզի սիրել էին միմյանց և նա էլ սիրեց նրանց այնչափ որ իր անձը տվեց բարեկամների համար⁴⁶¹, իսկ նրանք հրաման ստացան սիրել միմյանց, որպեսզի այդպիսով իրենց անձերի մեջ ընդունեն խոստացված շնորհները:

* Ծարունակված «Էջմիածին» ամսագրի 1978 թվականի № № 7, 8-է-ից և 1979 թվականի № № 8-ից և 9-ից:

⁴⁶¹ Հմմտ, Հովհ. ԺԵ, 13:

661. Ուստի ծածուկ արտերի սերը բացահայտորեն ցուցադրեցին միահավան հավաքվելով վերնատանը, ուր սուրբ Հոգին գալով գտավ նրանց և օթևանելով բնակվեց նրանց մեջ, որպեսզի լցնի այն կարտը, որ Տիրոջ նկատմամբ ունեն, միանգամայն կատարելով նրա խոստացածները: Քանզի նա ասում է, «ես գնում եմ և ձեզ կուղարկեմ մխիթարիչը, որը գալով կմխիթարի ձեր արտերը. նա, ասում է, ինձ փառավորում է քանզի ինձանից է առնում և պատմելու է ձեզ»⁴⁶²: Նա երրորդության միաբանության սերն իրականացնելու է նրանց միաբանությամբ, որոնք տիրոջից առել են հրամանը թե «ելեք ամբողջ աշխարհի մեջ և ուսուցանեք ու մկրտեցեք նրանց հանուն Հոր, Որդու և սուրբ Հոգու և սովորեցրեք ամենքին պահել այն, որի մասին խոսեցի ձեզ և ես ձեզ հետ եմ ձեր կյանքի բոլոր օրերում մինչև աշխարհի վախճանը»⁴⁶³:

662. Նա տվեց նրանց երրորդության ճշմարտության, միաբանության, երեքանձնյա զորության գիտությունը, որպեսզի ըստ այն օրինակի ամենքին ուսուցանեն ու մկրտեն հանուն Հոր և Որդու և սուրբ Հոգու:

663. Այլ քանի որ նրանք առել էին սուրբ Հոգու զորությունը ստացան նաև ամենայն ազգերի լեզուների բաժանման գիտակցու-

⁴⁶² Հովհ. ԺԶ, 7, 14:

⁴⁶³ Մատթ. ԻԸ, 19:

թյունը, որպեսզի ի վիճակի լինեն բոլոր երկրների մարդկանց, ամբողջ տիեզերքում, ուսուցանելու Աստվածային հրամանները, Արարչի սերը իր արարածների նկատմամբ, նրա խոնարհվելը մեր քարձրացման համար և անմահության հույսը մեռելների հարությունից հետո: Եվ թե այս մշտնջենականությունը, գործությունը և Որդու Աստվածությունը եկավ մեր փրկության համար, իր վրա վերցրեց մարդկությունը, մանավանդ իր բոլոր արարածների վերանորոգման համար, որպեսզի այս գիտակցությունը տա ամենքին, որոնց մեծամեծ շնորհներ ընծայվել էին:

664. Ապա նրանց միջոցով կատարվեցին մարգարեությունների առաջապես ընծայությունները, թե «այդ օրերին Հուդայի հազարապետները իրենց արտերում ասելու են թե՛ եկեք գտնենք Երուսաղեմի բնակիչներին նրանց Տեր ամենակալ Աստուծո մեջ»⁴⁶⁴, քանզի նախ այնտեղից իրենց ազգին տվեցին գիտակցությունը և ապա Երուսաղեմից աստվածաբաշխությունը տարածեցին ամբողջ տիեզերքի մեջ:

665. Քանզի ամենայնի Տերը Հուդայի ազգից ծագեց, որի համար էլ սրանք կոչվում են Հուդայի տան հազարապետներ: Այս բանը մեկնեց Պավլոս առաքյալը, առաջ բերեց, լուսաբանեց, ասելով «մենք Աստուծո խորհուրդների հազարապետներ ենք»⁴⁶⁵: Ապա հիերավի ասում է նույն Հոգին առաջագույն մարգարեի բերնով թե «այդ օրը, ասում է Տերը, Հուդայի տան հազարապետներին դնելու են իբրև ջաֆեր ծառերի մեջ վառված և իբրև հրեղեն լապտերներ (դամբար) եղեգների մեջ: Նրանք ոչնչացնելու են ձեր աջը և ձախը՝ շրջակայքի բոլոր ժողովուրդներին»⁴⁶⁶: Ավելի ստորև նա ասում է թե «Դավթի տան վրա և Երուսաղեմի վրա թափելու են շնորհների և գթության ոգին և նրանք ինձ են դառնալու»⁴⁶⁷: Քանզի ինքը սուրբ Հոգին կատարեց այն, առաքված լինելով Հորից և Որդուց: Ինչպես Որդին առաքվեց ու եկավ Հորմով և Հոգով, նույնպես և Հոգին առաքվեց Հորմով և Որդվով, որպեսզի երևա միասնական միաբուն գործությունը:

[Աշխարհի արարչագործության վեցօրյա լինելու և յոթերորդ հանգստյան օրվա մասին խորհրդածություն]

666. Սակայն նա եկավ Երուսաղեմ քաղաքը, միահամուռ գտավ նրանց, լցրեց նրանց սիրտը միակ գործությամբ, որպեսզի կատարվեն նույն Հոգու նախապես ասածները Հովել մարգարեի բերնով «Դրանից հետո վերջին օրերում այնպես է լինելու, ասում է Աստված, որ իմ հոգուց ափռելու են բոլոր մարմինների վրա և ձեր որդիներն ու դուստրերը մարգարեանալու են, ձեր երիտասարդները տեսիլք են տեսնելու և ձեր ծերերին երազներ են հայտնվելու. իմ ծառաների ու աղախիճների վրա իմ հոգուց են ափռելու, որ մարգարեանան, նշաններ են տալու երկինքն ի վեր և երկիրն ի վայր՝ արյուն, հուր և ծխի մրրիկ, արեգակը խավար է դառնալու և լուսինն արյուն, մինչև զա Տիրոջ մեծ և երևելի օրը: Այնպես է լինելու որ ով կանչի Տիրոջ անունը ապրելու է»⁴⁶⁸:

667. Իսկ ի՞նչ է այն ասվածը թե՛ «վերջին օրերում». քանզի երբ Աստված ստեղծեց արարածներին սկսեց առաջին օրը և վեցերորդում ամեն ինչ կատարել էր ամենակարող, անջանք, անաշխատ և անդանդ գործությամբ ու հանգստացավ իր բոլոր գործերից և յոթերորդ օրը կոչեց հանգիստ⁴⁶⁹:

668. Իսկ երբ Աստվածությունը տեսավ որ մարդը սայթաքել կործանվել, ընկել է պատվիրանապահությունից, քանի որ չէր մնացել առաքինության մեջ, ինչպես նա կամենում էր, այլ ընկել էր պատժի պատուհասի տակ, արդարության դատաստանի առջև, որսից գրավվել մահվան կողմից, նա վիրավորվեց, խոգվեց, հոգսերի, աղեկոծության, դժվարությունների, ցավերի քրտինքի, անհանգիստ տատանումների երեքումների մեջ ընկղմվեց: Սակայն [Աստված] ետ չգնաց ռեպի իր ասած խոսքը, ապինքն մահը որ նա դրել էր, այլ արարչության ժամանակը [հաշվելով] որր վեցօրյա թվով էր կատարվել, որպեսզի իր մեծությունը հայտնի լինի, նույն ձևով ժամանակի վեց հազար տարի չափեց երկրի դժվարությունների, ցավերի, չարչարանքի, քոտինքի ու տանջանքների համար: Ամեն մի օրվա համար, ըստ առաջին վեց օրերի, մի-մի հազար տարի տվեց որի մեջ տեղի պիտի ունենային ծնունդները, սերունդների բազմագումար և լինելության աճը:

669. Այդ ժամանակ նաև [կարող են առաջնել] լավն ընտրելու փորձությունները (որպեսզի նրանց հատուցման ընտրությունը կատարի) պարզևատու խոստումների

⁴⁶⁴ Զաք. ԺԲ, 5:

⁴⁶⁵ Ա. Կորնթ. Դ, 1:

⁴⁶⁶ Զաք. ԺԲ, 6:

⁴⁶⁷ Զաք. ԺԲ, 10:

⁴⁶⁸ Հովել Բ, 28—32, Գործք. Բ 17—21:

⁴⁶⁹ Հմմտ. Ծննդ. Բ, 2—3:

ակնկալությունները, արդարների ժուժկալությունը նեղությունների մեջ, որոնք բովեր են դժվարությունների տարիների շաբաթի (յոթնօրյակի) մեջ: Ինչպես և մարգարեն գուչեց ամենքին, ազդարարեց և ասաց «հազար տարին Տիրոջ աչքում նման է մի անցնող օրվա»⁴⁷⁰:

670. Քանզի առաջին [դարաշրջանում] սկիզբն էր, իսկ վեցերորդում նորոգումն էր, որը նա իրագործեց իր գալստյամբ և պարզեց Հոգու էջքը: Նույն հազարում լիճելու է վախճանը, որի համար էլ կոչվում է հետինը, երբ նա գալու է դարձյալ, իր հետ բերելով յոթերորդ օրվա ժամանակի խորհուրդը՝ առանց թվի և առանց չափի հանգիստն ու պարզեցնելը: Իսկ քանի որ ինքն իր արարչության յոթերորդ օրը հանգիստ է կոչում, այդ պատճառով յոթերորդ օրը պատվիրում է պահել սուրբ և հանելի, որպեսզի ամեն ոք ճանաչելով հաճելի օրը Արարչի հանգստով պատվի այն: Նույն ձևով յոթերորդ դարում նա հանգիստ է տալու չարչարվածներին, որոնք աշխատեցին իրենց վեցդարյա ժամանակում: Ինչպես որ իրենց ժամանակին նրա հետ չարչարվեցին նույնպես և նրա հետ պիտի հանգստանան այդ անչափ երկար դարում և նրա հետ ուրախ պիտի լինեն:

[Աստուծո Հոգու շնորհների հեղուկը մարդկանց վրա հետին ժամանակներում, ըստ մարգարեների գուշակությանը]

671. Աստուծո Հոգին վեցերորդ [դարաշրջանում] երևաց կատարելու առաջվանից խոստացվածները, որոնք մարգարեների բերնով ասվել էին: Վերջին ժամանակներում սուրբ Հոգու շնորհները թափվեցին, լցվեցին, սփռվեցին ժողովուրդների բազմախոս բանակի վրա, հոսեցին բազմառատ ջրերի հորդառատ ուժով:

672. Նրանք մարգարեացան ծածուկ խորհուրդներ, հանկարծակի խոսեցին ամենայն լեզուներով և բոլոր ազգերին հնարավորություն տվեցին ամբողջովին վերանալ դեպի արքայություն⁴⁷¹: Ընդունեցին տեսիլների հայտնությունները, ամենքին պատմեցին անճառելի խոսքի բաշխումը, հայտնեցին Աստվածորդու մշտնջենավոր հարսանիքի խորհուրդը, այսինքն որդեգրության համար վերանալը և նույն Որդվով ու Հոգով Հոր հետ ուրախ լինելը: Եղան կոչակալներ կոչելու ամենքին մկրտության ավագանին, լվանալու նրանց սա-

տանալական ծխի աղտից, որպեսզի հագնեն լուսեղեն պատմությանները և մտնեն հարսանիքի ուրախությունների մեջ, որ Քրիստոս փեսան ուրախ է լինելու հարսի հետ, որոնք Քրիստոսի հետ չարչարվեցին և նրա հետ էլ թագավորելու են⁴⁷²:

673. Արդ, Հոգու շնորհները հայտնվեցին, հոսեցին ամենքին, որպեսզի բոլորին արժանի դարձնեն Աստվածության նորապարզ, նորատուր, նորաբեր շնորհին: Որդիներին ու դուստրերին, ծերերին ու երիտասարդներին, ծառաներին ու աղախիններին առ հասարակ սուրբ Հոգու շնորհներն ընծայեց, որպեսզի վերացնի խորականությունը, որ «չլինի խորականություն ոչ հրեայի ոչ հեթանոսի, ոչ ծառայի ոչ տիրոջ, ոչ տղամարդու և ոչ կնոջ, որ ամենքը Քրիստոսին արժանի լինեն»⁴⁷³: Ոչ միայն այսպես, այլև չարագործներին բացեց թողության դռները, որպեսզի մաքսավորները, պոռնիկները և մարդասպան ավագանիները և նույնիսկ իրեն խաչահանները լինեն ավետարանիչներ [քարոզելով] իր փրկության քարոզի, թողություն տալու և արքայությունն ամենքին շնորհելու մասին:

674. Ամենքը լցվեցին սուրբ Հոգու գրության հոսանքով, եղան տիեզերքի մեջ, որպեսզի հաղորդեն Աստվածային հրաշքների գիտությունը բազում ազգերի լեզուներին, մատնանշել այն նշանները որ տվել էր վերը երկնքում և ներքևը երկրում, ըստ խոստման թե «պիտի տամ նշաններ վերը երկնքում և ներքևը երկրում»⁴⁷⁴: Երկնավորներին տրված նշանն այն էր որ տեսան Աստուծո Որդուն մարդացած վերը երկրնքում և նրա հետ կամարար մարմնակիցները միասին թագավորելով, միացած ու միախառնված հրեշտակների գնդին:

675. Իսկ ներքևը երկրում [ցուցադրեց] այն նշանը որ մարդիկ երկրի վրա տեսան՝ Աստուծո միակ Որդին խոնարհացած մարդացած և խաչի վրա, որպեսզի հեղի իր արյունը: Ուստի հուր է վառվելու առաքյալների համար և նրանց լեզուների միջով լապտերներ (դամբար) են գալու, որպեսզի հալեցնեն, արեն, վեռացնեն ամենայն մարդկանց մեղքերը: Քանզի ինքը Աստուծո Որդին դարձավ գառն և մատուցվեց իր Հորը, որպես հաշտության պատարագ (զոհ) խաչի վրա և միանգամայն վերացրեց աշխարհի մեղքերը:

⁴⁷⁰ Հմմտ. Բ Տիմ. Բ, 12:

⁴⁷¹ Գաղ. Գ, 27—28:

⁴⁷² Յովել, Բ, 30, Գործք, Բ, 19:

⁴⁷⁰ Սաղմ. 2Թ, 4:

⁴⁷¹ Հմմտ. Գործք, Բ, 2—4:

676. «Հուր, ասում է, և արյուն և ծխի մրրիկ»⁴⁷⁵: Հուրը սրբացնողն է՝ տուրք Հոգին որ սրբացրեց իսկ և սրբացնում է ամենքին և նրանք Քրիստոսի արյամբ սրբացվում են: Իսկ ովքեր չեն կամենա սրբանալ, ծառացնելով ծուխը, նրանց համար հայտնություն օրինակ է կիզվածի մերկությունը⁴⁷⁶: Քանզի իր արյունը որ նրանց փրկության համար դրեց, նույն արյունը նրանց կորուստըն է դարձնելու, որն է արժանիների թագավորությունը: Արեգակը խավար դարձավ և լուսինը արյուն, այն ժամին երբ տեսան Տիրոջը խաչի վրա չարչարված⁴⁷⁷: Այն չէր երևելի օրը, որ գալու է՝ ամենքին դատելու և արդարացնելու օրը, այլ փրկության՝ ամենքին իր շնորհներով արդարացման օրը:

677. Քանզի արեգակն ու լուսինը դարձան քարոզիչներ այդ ժամանակ: Արեգակն իր խավարելով բողոքեց, ցույց տալով ամենքին Տիրոջը խաչի վրա և չկարողանալով տեսնել այդ տեսիլը խավարեց, քանզի որ չէր կարող տեսնել Տիրոջ անարգանքները: Իսկ լուսինը ևս հրաշքներ ցույց տվեց, քանզի հալելու մեծ ամեն արարածներին ցույց տվեց իր մեջ արյունը, ի վերուստ քարծուքներից, բոլոր երկրների փրկությունը, որոնք իրենց մաքրվ ընդունելու են այդ արյունը, իբրև իրենց արքայություն: Իսկ ովքեր այն արհամարհեն ու չգան այսպիսի պարգևաբաշխության, լուսինը ցույց է տալու նրանց մշտաբոխ արյունը իրենց մարմիններից, որոնցից բխելու են կորստյան մշտական տանջանքներ ղեկավարին չմեղադրող որդիներ:

678. Սրա համար ասում է «տալու են նշաններ վերևը երկնքում և ներքևը երկրում»⁴⁷⁸, Տերն ստորև երկրում խաչի վրա, իսկ լուսավորները քարծուքներում քարոզիչներ են, որոնք ազդարարում են ամենայն տիեզերքին: «Արյուն և հուր և ծխի մրրիկ»⁴⁷⁹ երկու քանի է ակնարկվում մեկը կյանքի ավետարանը, մյուսը սպառնալի պատուհասների արհավիրքը: «Արեգակը խավար է դառնալու և լուսինը՝ արյուն, մինչև որ գա Տիրոջ մեծ և երևելի օրը»⁴⁸⁰ այսինքն նշանակում է հատուցման գալու օրը, քանզի իրոք մեծ և երևելի օր է:

679. Իսկ քանի դեռ այդ [օրը] չի եկել, ով որ կանչի Տիրոջ անունը կապրի շնորհ-

ների մեջ: Քանզի Աստված երկիր իջավ, մարդկանց երկինք բարձրացրեց և հողեղեններին խառնեց հոգեղենների հետ: Միանգամայն նորոգեց ու երիտասարդացրեց արարածներին: Նա քացեց [մկրտության] ավազանի արգանդը, որպեսզի նորոգվեն և մկրտությամբ վերստին ծնվեն, որպես արքայության մանուկներ: Քանզի առաքյալները գործեցին որպես [մկրտության] ավազանի արգանդ, ամբողջ տիեզերքը վերստին ծնեցին ու հասցրին նրանց անմեղ մանկության անխարդախ կային, որպեսզի նրանց դարձնեն Աստուծո որդիներ և Քրիստոսի փրկության ժառանգորդներ: Ինչպես և երևելի Պավլոսն ասաց «իմ որդյակներս, որ ձեզմով վերստին երկնում եմ, մինչև որ Քրիստոս նկարվի ձեր մեջ»⁴⁸¹:

[Առաքյալների հրաշագործ գործությունը լուսավորելու տիեզերքը աստվածային շնորհներով և վարդապետությամբ]

680. Արդ, մանկացրին ամբողջ տիեզերքը, նրա համար, քանզի նրանից էին անել գործությունը՝ Հինավուրցը, որ մանկացավ: Ինչպես աստվածախառն իմաստությունը երգել էր նախապես և անել «թագավոր դառնալու է մանկության»⁴⁸²: Տիեզերքն էլ դարձավ մանկության, քանզի տեսան Տիրոջը մանկացած:

681. Արդ, առաքյալները վերածնեցին ամենայն աշխարհը ջրից և Հոգուց: Նրանք ամեն մեկին համեմեցին (աղեցին) հրով, քանզի հրաման էին ստացել թե «ամեն ոք հրով պետք է աղվի»⁴⁸³: Անքակտելիորեն խառնվեցին Աստվածությանը և լուսավորվեցին, զմայլեցրին և լցրին տիեզերքը պարզեցնելով: Քանզի «ովքեր մի անգամ մկրտվեցին ի Քրիստոս, իրենց վրա վերցրին Քրիստոսի և նրա Հոգին»⁴⁸⁴: Լուսի ալունքից խմեցին շնորհները և նրա ահա՛մյոր նշաններով, հրաղեզ գործությամբ նրանք համեմեցվեցին և ամրապնդվեցին հեթանոսական պղծության մեղքերի նեխությունից դեպի բժշկության առողջություն:

682. Նրանք ցողալից առատությամբ և հոգևոր անձրևով պարարեցին մարդկային սրտերի անապատացյալ մտղեն երկրները: Եվ դարձրին ընդարձակ ծովի նման խաղաղությունը, հորդագնաց գետի նման՝ փրկությունը, մշտնջենաբոխ աղբյուրների նման՝

⁴⁷⁵ Յովել, Բ, 30:

⁴⁷⁶ Հմմտ. Յովել, Բ, 6:

⁴⁷⁷ Հմմտ. Յովել Բ, 31, Գործք, Բ, 20:

⁴⁷⁸ Յովել, Բ, 30, Գործք, Բ, 19:

⁴⁷⁹ Յովել, Բ, 30, Գործք, Բ, 19:

⁴⁸⁰ Յովել, Բ, 31, Գործք, Բ, 20:

⁴⁸¹ Գաղատ. Դ, 19:

⁴⁸² Հմմտ. Սաղմ. ՄԲ, 5:

⁴⁸³ Մարկ. Թ, 48:

⁴⁸⁴ Հմմտ. Գաղատ. Գ, 27:

ողջույնն ու հավատը, ուրախության բաժակի մեջ՝ Աստվածության սերը, հրի մեջ՝ սարդկանց արտերում երկյուղ տնկելը: Ինչպես օրինակ ճարտարագետ դարձան առնելով երկաթը գցում է հրի բովի մեջ և տաքացնելով հրագույն շողացնում, նույն ձևով և արդարները մխրճվեցին արդարության հնցի փութի մեջ և ներկվեցին շող-յունի մեջ և սուրբ Հոգու գույներով: Նրանք հենց Քրիստոսին գլխովին վերցրին իրենց մեջ և Աստվածության սերն իբրև լույս վառեցին իրենց անձերի մեջ: Բարձունքներից զորություն ստացան և իբրև քաջ մշակներ ընթացան բոլոր լեզուները լցնելու աստվածապաշտության սերմերով:

683. Եղան վառված ճրագներ դրված աշտանակի վրա, այսինքն խաչի վրա: Նույնի ճառագայթների զորությամբ նրանք լուսավորեցին տիեզերքը, դուրս մղեցին խավարի մթությունը բոլոր մարդկանցից, որպեսզի նրանց ընտանի դարձնեն աստվածային սիրուն: Սփռվեցին տիեզերքում, որպես ճշմարտության քարոզիչներ, «քանզի չկա հակառակություն կամ խտրականություն, ոչ հրեայի, ոչ հեթանոսի, ոչ ծառայի, ոչ տիրոջ, ոչ տղամարդու, ոչ կնոջ, քանի որ ամենքը մեկ են ի Քրիստոս»⁴⁸⁵:

684. Ծառերը հրեական ազգից, նույնպես և առաքյալները, եղան ճշմարիտ հաստատուն պուներ և հեթանոսներից շատերը աշտանակի օրինակն իրենց անձերի վրա վերցրին և տարան, նաև բազում ազատներ և բազում ծառաներ: Ազատներն ընթացան ազատությունից դեպի [Աստուծո] թագավորություն, Նրա միջոցով որը լինելով թագավոր նրանց համար խոնարհվել էր բարձրությունից: Իսկ ծառաները ծառայությունից դեպի ազատություն [ընթացան] Նրա միջոցով, որն առավ ծառայի կերպարանք և ամենքին ազատեց խավարի ծառայությունից: Արդ հրեաները, հայրերը և մարգարեները ավանդեցին իրենց ազգին առաջագույն խորհուրդը: Երբ եկավ հասավ ավետյաց (Ավետարանի) խոստումը, այնժամ նրանց մեջ հայտնապես ծագեց արդարության արեգակը, որն ինքը Քրիստոսն է: Իսկ նրանք ում համար հավիտենական կյանքն էր պատրաստված և հավատացին նրան, նրանցից ոմանք եղան աշխարհի քարոզիչներ և առաքյալներ՝ առաջին վկաներ: Հեթանոսներից ոմանք ևս կանգնեցին, հորդեցին, ստվարացրին հավատացյալների գնդերն ու վկաների դասերը և լցրին ամբողջ երկիրը: Ոչ միայն տղամարդկանց այլև սուրբ կանանց միջոցով քարոզվեց

կենդանության Ավետարանը ամբողջ աշխարքում, քանզի կանայք ևս օրհնվեցին կույսից ծննդյան սիրուն, որը նրանցից էր:

685. Արդ, բուն պուները, առաքյալները, ամուսնները (օգնականներ) որոնք ամեն լեզուներով խոսեցին, ելան աշխարհի մեջ, վիճակով վերցրին բաժանեցին բոլոր ազգերին: Նա նրանց առաքեց և տվեց իշխանությունն հրաշքներ և զորության արվեստ գործելու, մեղսյալներին հարություն տալու, հիվանդներին բժշկելու, ախտաժեղանքներին ողջացնելու, կաղերին քայլեցնելու, կույրերի աչքը բացելու, խուլերի լսողությունը վերադարձնելու, համբերին խոսել տալու, բորոտներին սրբելու և ամեն տեսակ ցավերն ու տանջանքները վերացնելու, մարդկանց թշնամի դեմքին փախցնելու, մարդկանց մոլորյալ մեղքերի պահակ սատանային ոտնակոխ անելու, ամենքին աստվածապաշտության ծանոթ դարձնելու, խափանելու մոլորությունները, հաստատելու բոլոր ազգերի հավատը արարչության հրամաններին:

[Քրիստոսի առաքյալների բարձրագույն իշխանությունը, նրանց համբերությունը հակառակորդների հալածանքների ժամանակ, որով ավարեցին բոլոր ազգերին]

686. Արդ, քրիստոսագունդ և խաչակիր առաքյալներից գլխավորներն էին Պետրոս և Անդրեաս, Հակոբոս և Հովհաննես, Փիլիպպոս և Բարթողոմեոս, Թովմաս և Մատթեոս, Հակոբոս և Սիմովն, Թադեոս և Բարսաբաս, Մատթիաս և Հակոբոս, Մարկոս և Դուկաս, Պավղոս և Բառնաբաս և այլք ևս, որոնք սրանց մեջ էին: Նրանք յոթանասուն էին և Տիրոջից իշխանություն ստացան գնալ իծի և քարքի դեմ⁴⁸⁶ և կոխտել թշնամու զորությունը⁴⁸⁷, երկրի լույսը լինել և համեմել, աղել մարդկային անգիտության, չարության անկարությունը, սուրբ Հոգու աստվածային աղով: Իբրև քաջ ախյաններ, պատերազմասեր մահատակներ իրենց անձերը առաքինության պաշտպանության համար նետեցին: Նրանք չարչարանքի նեղություններ կրեցին, որպեսզի իրենց վաստակների միջոցով, ոչ ձրի այլ վարձքի դիմաց, բռնության նկատմամբ համբերությամբ, իրենց անձերի համար ստանան Աստուծո արքայությունը, պատերազմի մարտերով: Լինելով քաջ մահատակներ, իրենց անձերի վրա վերցրին հավատը և սերը իբրև ամրության զրահ, որի

⁴⁸⁶ Հմմտ. Մադմ. Դ, 18. Դուկ. Ժ, 19:

⁴⁸⁷ Հմմտ. Մատթ. Ե, 18—14:

վրա չեն կարող ներգործել թշնամու բանասարկության նենգ նետերը, և փրկության հույսն իբրև անվթար սաղավարտ դնելով դիմեցին ամբողջ աշխարհը և ավարեցին բոլոր ազգերին: Նաև համբերության տրված օրինակներ ստացան և այլոց ևս տվեցին թղթերով (նամակներով): Իրենց նախորդների վարքը իբրև գաղափար վերցրին, թե «օրինակ վերցրեք, եղբայրներ, մարգարեների երկայնամտությունը, որոնք խոսեցին հանուն Աստուծո» և թե «Հովթի համբերությունը լսեցիք և Տիրոջ վախճանը տեսաք»⁴⁸⁸:

687. Հանգի Տերն ուսուցանեց նրանց նույն համբերությունը, թե «երանի ձեզ, երբ նախատեն, հալածեն ու սպանեն ձեզ ինձ համար, ցնծացեք և ուրախ եղեք, քանզի ձեր վարձքը մեծ է լինելու երկնքում»⁴⁸⁹, և ինքը տվեց օրինակ, թե «այսպես հալածեցին մարգարեներին, որոնք ձեզանից առաջ էին»⁴⁹⁰ և թե «դուք եք երկրի աղը և աշխարհի յույսը»: Նա ինքն իրեն օրինակ բերեց, որ ինքն իր մեջ կատարել է ամեն ինչ, որպես և նրանք այլոց ցույց տվեցին թե «հենց Տիրոջը անձամբ տեսանք»⁴⁹¹:

[Առաքյալների սփռվելն ամեն ազգերի մեջ ավետարանելու կենաց խոսքը]

688. Ապա սփռվելով ամեն ազգերի մեջ տարածելու աստվածային գիտակցությունը, ամենքին ծանոթ էին դարձնում Աստվածությանը, ինչպես մարգարեն նախապես երգել էր, առաջվանից գիտեմալով նրանց մասին սուրբ Հոգու գուշակությամբ, թե «լսեցեք այս, ամենայն ազգեր և ունկնդիր եղեք ամենքդ, որ բնակվում եք աշխարհում, երկրի ծնունդներ և մարդկանց որդիք, բոլորը՝ մեծամեծներ ու տնայնիկներ»⁴⁹²: Այսպես սփռված էին տիեզերքում և բաժանված ամեն լեզուների, որոնց վկայեցին ամեն կողմից եկած հրեաները, թե «մենք բոլորս լսում ենք մեր լեզվով»⁴⁹³, որոնք տեսել էին առաքյալներին մի վայրում հավաքված, նախքան սփռվելը ամբողջ աշխարհում:

689. Արդ, ոմանք իրենց հրեական կողմն առնելով այնտեղ վարդապետեցին, իսկ ուրիշներ սփռվեցին ամբողջ տիեզերքում՝ ոմանք Մարաստան և ոմանք Պարթևաս-

տան, ոմանք Խուժաստան և ոմանք Միջագետք, մեկը Գամրաց կողմերը, մեկը Պոնտոս, մեկն Ասիա, մեկը Փոփգիա, մեկը Պանփիլիա, մեկը Եգիպտոս, մեկը Հնդկաց աշխարհ, մեկը Լիբեացոց կողմը, մեկը Կիբենացոց կողմը, մեկը Դաղմաստացոց կողմը, մեկը Սպանիացոց կողմը, մեկը Ագովտա կողմը, մեկը Թրակա կողմը, մեկը Լալոնիա, մեկը Կապադովկիա և մեկը Բիթանիա: Ոչ ոք կարող է թվել, հաշվել, այլ «նրանց ձայները ելան ամբողջ երկրում և նրանց խոսքերը մինչև աշխարհի ծագերը»⁴⁹⁴:

690. Այսպես քարոզեցին տիեզերքում «լուսավորելու բոլոր մարդկանց, որոնք գալու էին աշխարհ»⁴⁹⁵ ամենքին փրկության ապաշխարությունը, ամենքին լվանալու, արձակելու խաղարի կապանքներից՝ մկրտությամբ և ամենայն ազգերին որոշմեղ որպես Քրիստոսի գունդը, Աստուծո Հոգին բնակեցնել մարդկանց սրտերում, միաբանել խառնել Աստվածորդու սիրուն, որպեսզի ամենքի սիրտը մեկ ձայնով աղաղակի և ամբողջ աշխարհը միաբանի ասելու «Աքբա հայր»⁴⁹⁶: Որպեսզի վերանա ծառայության անունը և որդեգրության անունը դրվի, Քրիստոսի շնորհիվ [ի վիճակի դառնան] ուտելու Աստվածորդու մարմինը և ըմպել կենդանարար արյունը, որ նրանով մտնեն ամբողջ աշխարհը, որպես Քրիստոսի ժառանգություն, Աստուծո ժառանգորդը լինել և Քրիստոսի ժառանգակից:

691. Այսպես զորացրեց նրանց իր կամքի խորհուրդներով, իրենց հույսով Քրիստոսի նկատմամբ: Դուք ևս լսեցեք նրանց և հավատացեք ձեր փրկության Ավետարանի ճշմարտությանը, նրանց հավատացեք և մկրտվեցեք սուրբ Ավետարանի Հոգու մեջ, որն ինքն է մեր ժառանգության գրավականը, փրկության հնազանդության և նրա փառքի գովեստի համար:

692. Նրանք ընթացան ամբողջ տիեզերքի մեջ, մինչև երկրի ծագերը, լրացնելու կենաց խոսքի քարոզությունը: Հրեշտակների գործը, հոգեղեններն ու հրեղենները հավաքվել էին առաքյալների մխիթարության, քանզի նրանց ընկեր էին թե ճանապարհների թե բանտամուտ կապանքների մեջ, ուստի և Աստուծո շնորհիվ առաքյալներին ազատեցին: Նրանք առաջնորդվում էին սուրբ Հոգու հրամաններով ամեն մի քաղաքում, ամեն մի երկրում Քրիստոսի

⁴⁸⁸ Յակ. Ե, 10—11:

⁴⁸⁹ Մատթ. Ե, 11—12:

⁴⁹⁰ Մատթ. Ե, 13, 14:

⁴⁹¹ Հմմտ. Ա, Յովթ. Ա, 1—2:

⁴⁹² Սաղմ. ԽԸ, 2—3:

⁴⁹³ Գործք, Բ, 8:

⁴⁹⁴ Հռովմ. Ժ, 19. Հմմտ. ԺԸ, 5:

⁴⁹⁵ Յովթ. Ա, 9:

⁴⁹⁶ Հռովմ. Ը, 15:

հավատը համայն աշխարհին ծանոթացնելու: Մենք ևս որ սակավավորներ ենք առավելազույնների ճշմարտությունը պիտի տանենք, սուրբ Հոգու ինքնահրաման առաջնորդության միջոցով:

693. Այսպես ևս հրաման տվեց ուսուցանել ամենայն ազգերին: Առաքեց նրանց աշխարհի մեջ հրավիրելու բոլոր հեթանոսներին հավատի հնազանդության, առանց տատանման քարոզելու Ավետարանը, սուրբ Հոգու առաջնորդությամբ: Նրանք համարձակորեն քարոզում էին Աստուծո առքայությունը և ուսուցանում էին Հիսուս Քրիստոսի մասին անկաշկանդ և անխափան ամենայն համարձակությամբ:

[Առաքյալների քարոզության արվեստը բարբարոսական կողմերում]

694. Դրանից հետո քրիստոնազույն առաքյալները սուրբ Հոգու շնորհներով երկրների տակ գտնվող բոլոր կողմերում առաջանալով ամեն տեսակ նշաններով ու հրաշքներով և շնորհագործ գործությամբ, ամեն մի երկրում ազդարարեցին, կենաց խոսքը հնչեցրին, բոլորին քրիստոնաձանոթ դարձրին և հարության հույսը ներշնչեցին: Քանզի նրանց շնորհագարող խոսքերով և գործերով սուրբ Հոգու հրամանով սահմանադրված ամեն մի որոշում հայտնի դարձավ: Այս բանը Պավլոսն ընդգծել էր, թե «Երուսաղեմից մինչև Լիբիկիա (Իլլիրիա) ինձ վիճակվել էր լիացնել Քրիստոսի Ավետարանը»⁴⁹⁷: Դարձյալ թե «այն որ Պետրոսը [հաջողեց] կարգել թլփատության [թլփատվածների] համար, զորացրեց ինձ հեթանոսների [քարոզության] համար»⁴⁹⁸:

695. Այսպիսով աստվածադիր ժամանակը մատչելի էր ամեն մեկին հասնելու քրիստոնաատուր փրկությանը, ինչպես և Պավլոսը պատասխանել է Աթենացիներին թե «Աստված անտես էր առել անգիտության ժամանակները, սակայն, արդ այս է պատվիրում մարդկանց՝ ամեն ոք պետք է ապաշխարի»⁴⁹⁹: Նույն ձևով նշել է նաև Պետրոսն իր կաթողիկեական (ընդհանրական) թղթում թե «քավական է ինչքան անցյալում հեթանոսների կամքն է կատարվել, այսուհետև նրանք պետք է ապրեն ըստ Աստուծո կամքի»⁵⁰⁰:

696. Բայց ոչ անմիջապես և հանկարծա-

կի, ըստ Հոգու գործության, նրանք նորոնծաներին անընտել մեծամեծ [գործերի] մղեցին, այլ նախ թեթևագույն ձևով, ըստ աշխարհային կարգերի առակաբանեցին և արվեստախոսեցին: Սրա համար և Պավլոսը հայտնեց թե «ձեզ կաթով ջամբեցի ի Քրիստոս և ոչ հաստատուն կերակրով, քանզի ի վիճակի չէիք այն տանելու»⁵⁰¹: Ինչպես նախապես ևս ամենիմաստն Աստուծո կարգած մովսիսական օրենքներով, նախ զոհերով, շաքարով և տոնահրաման կարգերով [էին գործում], որից հետո նրանց այս բոլորից հրաժարեցնելով լավագույնը ցույց տվեց հայտնվող մարգարենների ձեռքով, որոնց միջոցով ասում է թե «հագեցած եմ, արդ զոհերով»⁵⁰² և թե «ոչ քո զոհերի (պատարագ) համար եմ քեզ կշտամբում»⁵⁰³ այլ «Աստուծո մատուցիք օրհնության պատարագը»⁵⁰⁴ և թե «ինչ է քեզանից խնդրում Տերը, ով մարդ, եթե ոչ իրավունք և արդարություն գործադրել և պատրաստ լինել երթալու Տիրոջ ետևից»⁵⁰⁵:

697. Նույն կանոնը նաև առաքյալների կողմից հարգվեց, քանզի միակ Աստուծո օրենքը և օրենքի մեկնիչները ճանաչված էին որպես առաջին և երկրորդ: Այս բանը Տերը հայտնեց ասելով, թե «այս բանում ճշմարիտ է այն խոսքը, թե այլ է սերմանողը և այլ է նա որ հնձում է. ես ձեզ առաքեցի հնձելու այն որ դուք չեք վաստակել, ուրիշներն են աշխատել և դուք նրանց վաստակի մեջ եք մտել, քանզի ով սերմանում է և ով հնձում միասին պետք է ցընծան»⁵⁰⁶:

698. Նրանք քարոզության արվեստի մեջ լավատեղյակ էին ամենափրկիչ Քրիստոսից [սովորելով], որն «սկսեց գործել և ուսուցանել»⁵⁰⁷: Քանզի և ինքը Քրիստոս ոչ անմիջապես սկսեց քարոզել բարձրագույնը և անհասանելին, այլ նախ խոնարհագույն և առակախոս ոճով և ախտահալած բժշկությանը նրանց տեղեկացրեց և իմաստնացրեց: Նրանց ասում էր «թե երկրավորի մասին ասացի ձեզ և չհավատացիք, ինչպե՞ս կհավատաք եթե երկնավորի մասին ասեմ»⁵⁰⁸: Ապա, դրանից հետո, որպես կատարյալների համարձակագույն և բարձրագույն ձևով սկսեց ճշմարտությունը վար-

⁵⁰¹ Ա. Կորնթ. Գ, 2:

⁵⁰² Ես. Ա, 11:

⁵⁰³ Սաղմ. ԽԹ, 8:

⁵⁰⁴ Սաղմ. ԽԹ, 14:

⁵⁰⁵ Միք. 2, 8:

⁵⁰⁶ Յովն. Դ, 37—38:

⁵⁰⁷ Գործք Ա, 1:

⁵⁰⁸ Յովն. Գ, 12:

⁴⁹⁷ Հռովմ. ԺԵ, 19:

⁴⁹⁸ Գաղատ. Բ, 7—8:

⁴⁹⁹ Գործք, ԺԷ, 30:

⁵⁰⁰ Ա. Պետր. Դ, 2—3:

դասկետել. նույն կանոնով էլ առաքյալները գործում էին բարբարոսական կողմերում:

[Ավետարանական քարոզության գրավոր ավանդությունը սուրբ Հոգու ներշնչմամբ]

699. Ուստի սինոդական (սինոդոսական) հրամանով առաքյալները նորահավատ հեթանոսներին թեթևագույնն ավանդեցին և նախ որոշեցին նրանց հետո պահել կոտորելի կերակուրից, պոռնկությունից, մեռելոտի ուտելուց և արյունից: Սակայն երբ արդեն ամենքին առաջադրեցին, ապա սուրբ Հոգով վկայեցին հրեաներին ու հեթանոսներին Տեր Հիսուս Քրիստոսի նկատմամբ հուսալի հավատի մասին: Ինչպես Պետրոսը նախապես հրեաներին ասել էր թե «մենք ենք նրա վկաները և սուրբ Հոգին որ Աստված տվեց իրեն հնազանդողներին»⁵⁰⁹: Իսկ Պավղոսը ահավոր զգուշությամբ Մելիտոսում համաշունչ ժողովի առջև հիշեցրեց ավանդության հրամանները և ուխտեց թե «չվախեցա օգտակար բաների մասին հրապարակալ և առումին վկայություն տալ հրեաներին և հեթանոսներին առ Աստված ապաշխարության և ի Տեր մեր Հիսուս Քրիստոս հավատի մասին»⁵¹⁰: Որը վճռեց թե «այս օրը ձեզ վկայություն կտամ, ասում է, թե անպարտ եմ ամենքի արյունից, քանզի չխորշեցի ձեզ պատմել Աստուծո ամբողջ կամքը»⁵¹¹: Այնուհետև եկան երանության և հասան սուրբ Հոգու խորհուրդներին, հիշատակելու աստվածախոս և աստվածապատում, աստվածապարգև վարդապետությունը Միածնի, որպեսզի գրով կարգեն հաստատեն երկնքի ներքո ամենայն ազգերի և գաղիք ժամանակների համար «լուսավորելու բոլոր մարդկանց, որ գալու են աշխարհ»⁵¹²: Մանավանդ շարժվելով Հոգու ազդեցությամբ հաջողեցին այս առաջադրանքի մեջ: Ահա այս էր որ ամենայնի Փրկիչը իր ուսմունքի մեջ ընդգծեց սուրբ աշակերտներին ասելով թե «ես բազում բաներ ունեմ ձեզ ասելու, սակայն դուք չեք կարող այժմ կրել այն, երբ ճշմարտության Հոգին գա, ձեզ առաջնորդելու է ամենայն ճշմարտությամբ»⁵¹³:

700. Ակնարկեց նաև իր կենդանատու Ավետարանին թե «ամբողջ աշխարհում արքայության Ավետարանը պիտի քարոզվի, որպես վկայություն բոլոր հեթանոսներին և ապա գալու է [աշխարհի] վախճա-

նը»⁵¹⁴: Քանզի առաքյալներն իսկ, այդ ճշմարտության վկաները, առնելով սուրբ Ավետարանից և մարգարեական գրքերից ծաղկեցրին հոգեպատում և առաքելախոս թղթեր (նամակներ), որպեսզի աշակերտյալների համար լինեն մշտնջենական կանոններ, մանավանդ մտահոգված լինելով եկեղեցիների կատարելությամբ, նրանք շատ բան ավելացրին բանավոր: Ինչպես և Պավղոսը հայտնապես ասում է «իմաստությունը խոսում ենք կատարյալների հետ, բայց ոչ այս աշխարհի իմաստությունը և ոչ էլ այս աշխարհիս իշխաններին, որ ոչնչություն է: Այլ խոսում ենք Աստուծո իմաստությունը ծածուկ խորհրդով, որը նախ քան [աշխարհի] հալիստենականությունը Աստված սահմանել է մեր փառքի համար և որը ոչ ոք այս աշխարհի իշխաններից չճանաչեց: Քանզի եթե ճանաչած լինեին խաչ չէին հանի փառքի Տիրոջը»⁵¹⁵: Նրանք իմաստությամբ լուսավորչալ և զարդարչալ էին ասելով թե «մենք ոչ թե այս աշխարհի հոգին առանք, այլ այն Հոգին որն Աստուծոց է և նրանով ճանաչեցինք այն որ Աստուծոց շնորհիվ մեզ»⁵¹⁶:

701. Արդ հոգեղից և հոգեմոլյա աստվածատենները առնելով աստվածատուր ավետիսները, գրով հաստատեցին և չորս Ավետարանների մեկ ավանդությունը որոշեցին: Ոչ թե արվեստախոսելով օտար տարրեր են մոցրել, այլ Աստուծո ամենագետ Հոգով պատմել են Քրիստոսի հրամանների միակ ճշմարտությունը, որը կարելի է տեսնել թե նախապես ասված է մարգարեների մոտ: Քանզի այն ինչ մեծն Մովսեսը նախապես Հոգու շնորհիվ առաջախոսել էր, որպես գաղիք, ապա նույնը հոգեպատում խոսքերով կրկնեցին հետո եկող մարգարեները, որոնց միջոցով երկվաց ամենապարզ և Հոգու զորությունը:

[Առաքյալների միասնական սուրբ երրորդությունը և Քրիստոսի աստվածությունը ճանաչելը Աստուծո Հոգու հայտնությունից]

702. Այնուհետև ելնելով Հոգու թևերի վրա քրիստոսասեր ավետարանագիր այրերը անցան երկնքի միջով և բարձրացան երկնքի խորանների վրա: Այնտեղ վերևում, աստվածային աթոռի մոտ նրանք սուրբ Հոգուց տեղեկացան Աստուծո խորություններին և ճանաչեցին միածին որդուն իր Հոր ծոցում իսկ նա ճշմարտագույն ձևով հաս-

⁵⁰⁹ Գործք. Ե, 32:

⁵¹⁰ Գործք. Ի, 20—21:

⁵¹¹ Գործք. Ի, 26—27:

⁵¹² Յովն. Ա, 9:

⁵¹³ Յովն. ԺԶ, 12—13:

⁵¹⁴ Մատթ. ԻԴ, 14:

⁵¹⁵ Ա. Կորնթ. Բ, 6—12:

⁵¹⁶ Ա. Կորնթ. Բ, 6—12:

տառեց նրանց իր մասին գիտելիքները, ինչպես Հայրը գիտի իր Միածնին: Նրանով լուսավորվեցին և սկսեցին պատմել անպատմը թե «ի սկզբանե էր խոսքը և խոսքն էր Աստուծո մոտ և Աստված էր խոսքը: Նա ի սկզբանե Աստուծո մոտ էր, ամեն ինչ նրանով եղավ և առանց նրան ոչինչ չեղավ»⁵¹⁷: Տեսնո՞ւմ ես նա ոչինչ չգեղեցեց աստվածագետ իմաստությունից, այլ միանգամայն ամբողջությունը բերում է ասելով թե «Նա էր ի սկզբանե և Աստուծո մոտ էր և Աստված էր և ամեն ինչ նրանով եղավ»: Այժմ արդեն ծանոթ դարձավ Որդու էական անձնավորությունը և միաբուն աստվածակից պատիվը և նրա ամենակարող գորությունը:

703. Քանզի ամենատերն Քրիստոս Աստված իր սիրելի աշակերտներին աստվածագետներ պատրաստեց բյուրապատիկ հրաշքներով, որ նրանք երեք անձերի գեղեցկությանը, կերպարանքին և միասնական բնությանը մերձավոր ու ծանոթ լինեն: Քանզի ոչ թե իրենց կարճահաս իմաստությանը էին հասնելու Աստուծո չքնաղ գիտակցությանը, այլ ինքը մարդասերն Աստված [այդ բանը] հայտնեց երկնքից, թե «դա է իմ սիրելի որդին նրան լսեցեք»⁵¹⁸: Նրան վկայեց Պետրոսն իր կաթողիկե [թոթում] թե «ոչ թե պաճուճյալ առասպելների ետևից գնացինք ձեզ ցույց տալով մեր տիրոջ Հիսուս Քրիստոսի գորությունն ու գալուստը, այլ ինքներս նրա մեծության ականատես էինք եղել: Քանզի երբ Աստուծոց ու Հորից առավ փառք ու պատիվ, աղսպիսի ձայն հասավ մեծավայելույ լիառքից «դա է իմ սիրելի որդին, որին հաճեցե՛լ եմ» և այս ձայնը մենք ինքներս լսեցինք որ գալիս էր երկնքից, մենք որ նրա հետ էինք սուրբ լեռան վրա»⁵¹⁹:

704. Նույնպես և Որդին գալով ծանուցեց Հոր մեծությունը թե «եկա ոչ իմ կամքը կատարելու, այլ նրա կամքը, որն առաքեց ինձ»⁵²⁰: Իր վարդապետելու ընթացքին առատ նշաններով բարձրացրեց Հոր փառքը և ցույց տվեց նրա միասնական կամքը, թե «խոսքերը որ ձեզ եմ ասում ոչ թե իմ կողմից եմ ասում, այլ Հայրը որ իմ մեջ բնակված է, նա է անում այդ գործերը»⁵²¹: Նույնպես և սուրբ Հոգու մասին ասում է թե «ճշմարտության Հոգին պիտի առաջնորդի ձեզ ամենայն ճշմարտությամբ, քանզի ոչ

թե իր կողմից է խոսելու, այլ ինչ որ լսի խոսելու է և պատմելու ձեզ գալիքը: Նա ինձ փառավորելու է, քանզի ինձանից է առնելու և պատմելու ձեզ. ամեն ինչ որ իմ Հայրն ունի իմն է, դրա համար էլ ասացի թե ինձանից է առնելու և պատմելու ձեզ»⁵²²:

705. Տես միաբանությունը, միակամությունը միակ ճշմարտության և տես ինչպես լուսավորեց, հավաստի ցույց տվեց երեք անձերի գոյությունը ասելով «ոչ թե իր կողմից է խոսելու սուրբ Հոգին, քանզի ինձանից է առնելու և պատմելու ձեզ. ամեն ինչ որ Հայրն ունի իմն է»⁵²³: Տես Հայրը կատարյալ է, Որդին՝ ճշմարիտ և Հոգին՝ հավաստի: Նա նշանակեց նաև անտեսանելի և միաբուն աստվածային գորության էությունը ասելով թե «եկա Հորից և եկա աշխարհ»⁵²⁴: Նույնպես և ճշմարիտ Հոգու մասին թե «ճշմարտության Հոգին հրը ելնում է Հորից»⁵²⁵:

706. Նա վճիռ է տալիս նաև միասնական երրորդության միավորության մասին, ասելով թե «Աստված Հոգի է»⁵²⁶: Նա ցույց է տալիս նաև իր և ճշմարիտ Հոգու անքակտելիությունը Հորից, քանզի թեպետ և առաքյալները այսպես կոչվեցին առաքիչ Հորից, սակայն նրա հետ միաբուն են և առանց անջատվելու կատարեցին միասնական գործը, ասելով թե «ոչ ոք չէլավ երկինք, բացի նրանից որն իջավ երկնքից՝ մարդու որդին որ երկնքում է»⁵²⁷: Տեսնո՞ւմ ես որ երկիր է իջել և երկնքում է: Նրա մասին նաև Հովհաննես ավետարանիչը վկայեց թե «Աստուծո ոչ ոք երբեք չի տեսել, բայց միածին Որդին որ Հոր ծոցից է նա պատմեց»⁵²⁸: Արդ, նկատիր ինչ է ասում, թե «նա որ Հոր ծոցից է՝ նա պատմեց», քանզի նրան ում իրենց մոտ տեսնում էին գիտեին որ նույնը Հոր ծոցում է: Ո՛ր վարմանալիորեն պարզեցանք և աստվածագիտություն ժառանգողներ, ինչպիսի մեծավայելության են այժմ հասել:

[Առաքյալների համաձայնությունը վարդապետության հարցերում ձգտելու սուրբ Հոգու շնորհների պարգևներին]

707. Նույնպես և ճշմարիտ Հոգու մասին պետք է ասված համարել այն թե «ճշմար-

⁵¹⁷ Յովհ. Ա., 1—2:

⁵¹⁸ Մարկ. Թ., 8:

⁵¹⁹ Բ. Պետր. Ա., 16—18:

⁵²⁰ Յովհ. Զ., 38:

⁵²¹ Յովհ. ԺԴ., 10:

⁵²² Յովհ. ԺԶ., 13—15:

⁵²³ Յովհ. ԺԶ., 13—15:

⁵²⁴ Յովհ. ԺԶ., 28:

⁵²⁵ Յովհ. ԺԵ., 26:

⁵²⁶ Յովհ. Դ., 24:

⁵²⁷ Յովհ. Գ., 13:

⁵²⁸ Յովհ. Ա., 18:

տուրյան Հոգին որ Հորից է ելնում»⁵²⁹: Ելնում է թեև չի բաժանվում, բխում է և չի սպառվում: Եվ սիանգամայն իսկ նա խոսում է ճշմարտագույնի, միանմանի, միակերպի մասին, ասելով թե «ես Հոր մեջ եմ և Հայրն իմ մեջ, ով ինձ տեսավ, տեսավ իմ Հորը»⁵³⁰: Սակայն չկան ինչ որ սահմաններ որ շրջափակում են Աստվածությունը և կամ [թող չթվա] թե Հայրը երկնքում է, իսկ միածին Որդին ու ճշմարիտ Հոգին երկրում են, քանզի ամեն ինչ նրանով լի է, նա է ամեն ինչի մեջ և ամեն ինչից վեր:

708. Այս ամենի վերաբերյալ նա աստվածախոսեց և վարդապետեց իր աշակերտներին ու հրավիրեց սուրբ Հոգու առաջնորդությանը: Նրանց ասում էր թե «ես բազում քաներ ունեմ ասելու ձեզ, սակայն այժմ չեք կարող տանել, բայց երբ ճշմարտության Հոգին գա պիտի հիշեցնի ամեն այն, ճշմարտությանը պիտի առաջնորդի ձեզ»⁵³¹: Այս մասին Պատրիսն էլ նշեց երբ առավ սուրբ Հոգին, ասելով «հիշեցեք Տիրոջ խոսքը, որ ասում էր, թե Հովհաննեսը ջրով մկրտեց, բայց դուք պիտի մկրտվեք սուրբ Հոգով»⁵³²: [Այս բոլորը] ոչ միայն նրանց ասաց այն այնպիսիներին որ նրանց միջոցով մոտենալու էին Աստուծո:

709. Ինչպես որ երանելի Ղուկասն իր Ավետարանի սկզբում հայտնում է «շատերը նպատակ ունեցան վերստին կարգի դնելու մեր հաստատ իմացած բաների պատմությունը, ինչպես ավանդեցին մեզ սկզբից ականատես և Խոսքին ապաստվոր եղողները»⁵³³ որոնցից [վերցնելով] նա կարգեց Տիրոջ Ավետարանը: Պավղոսին ևս սքանչելագույն և ահալորագույն ներշնչմամբ երևաց, որի համար ինքն էլ զարմացած պատմում է ասելով «արդյոք մարմնով թե առանց մարմնի չգիտեմ, բայց գիտեմ որ համբարձվել էր երկնքի երրորդ մասը և դրախտը և լսեց անճառելի խոսքեր»⁵³⁴: Որի մասին ասում է թե «ես ոչ մարդուց առա և ոչ սովորեցի որևէ մեկից, այլ Հիսուս Քրիստոսի հայտնությունից»⁵³⁵: Նա ևս պարծենում է թե ականատես է եղել «Տեր Հիսուս Քրիստոսին իմ աչքերով տեսա»⁵³⁶:

710. Բայց թեպես և այսպես բարձրա-

պատիվ և պաշտամանն առաքվեց Քրիստոսից, նա հնազանդություն է հայտնում տասներկուսին, գրելով Կորնթացիներին «քանզի ես նախ այն ձեզ ավանդեցի, որը ես ևս ստացել էի»⁵³⁷: Նույնպես և Եբրայականաց [թղթում] թե «մենք ինչպե՞ս կազատվենք, եթե անտեսում ենք այնպիսի Վերկությունը, որն սկիզբ առավ ասված լիձելով Տիրոջ կողմից և մեզ համար հաստատվեց նրանց կողմից, որոնք լսել էին»⁵³⁸: Սրանով հայտնի է որ մեկ գործության շնորհներն ամենքին լուսավորեցին և նրանք ներշնչվեցին մեկ ճշմարտության վկայության համար: Քանզի Պավղոսն ասում է «մենք ամենքս մի հոգի ենք խմել»⁵³⁹: Այսպիսով բարձրապատում և երկնամերձ ճայնով սկսեցին հոշակել միածնի փառքի իսկական պատիվը, նախապես ասված մարգարեական խոսքերով հանդերձ, որը և ասաց աստվածապատումը թե «ի սկզբանե էր Խոսքը և Աստուծո մոտ էր և Աստված էր և ամեն ինչ նրանով եղավ»⁵⁴⁰: Ասում է նաև Ղուկասն առաքյալների մասին թե «ի սկզբանե Խոսքին ականատես և տպաստվոր եղան»⁵⁴¹: Դարձյալ նույնը Հովհաննեսն է ասում իր կաթողիկե [թղթում] թե «Նա որ ի սկզբանե էր, որի մասին լսեցինք, որին նայեցինք և մեր ձեռքերը շոշափեցին կենաց Խոսքը»⁵⁴²:

711. «Եվ Աստուծո մոտ էր, ասում է, Խոսքը»: Այս ասելով նա վկայեց Տիրոջ խոսքը թե «հայր տուր փառքը, որ ես ունեի քեզ հետ, նախքան աշխարհի լինելը»⁵⁴³: Նույնը քերում է նաև Պավղոսը թե «հափշտակություն չհամարեց Աստուծո հավասար լինելը»⁵⁴⁴: Նույնպես և Հովհաննեսն իր առաքելական [թղթում] թե «նա որ Հոր մոտ էր և մեզ երևաց»⁵⁴⁵: «Եվ Աստվաս էր, ասում է, Խոսքը» ինչպես Քրիստոս ևս ասաց, թե «ինչ որ Հայրն ունի ես ևս ունեմ»⁵⁴⁶: Դարձյալ Հովհաննեսն իր թղթում ասում է թե «նա է ճշմարիտ Աստվածը»⁵⁴⁷: Նույնպես և Պավղոսը թե «մեծ Աստուծո փառքի և մեր փրկիչ Հիսուս Քրիս-

⁵³⁷ Ա. Կորնթ. ԺԱ, 23:

⁵³⁸ Եբր. Բ, 3:

⁵³⁹ Ա. Կորնթ. ԺԲ, 13:

⁵⁴⁰ Յովն. Ա, 1—2:

⁵⁴¹ Հմմտ. Ղուկ. Ա, 2:

⁵⁴² Ա. Յովն. Ա, 1:

⁵⁴³ Յովն. ԺԷ, 24:

⁵⁴⁴ Փիլիպ. Բ, 6:

⁵⁴⁵ Ա. Յովն. Ա, 2:

⁵⁴⁶ Յովն. ԺԶ, 15:

⁵⁴⁷ Ա. Յովն. Ե, 20:

⁵²⁹ Յովն. ԺԵ, 26:

⁵³⁰ Յովն. ԺԴ, 9—11:

⁵³¹ Յովն. ԺԶ, 12—13:

⁵³² Գործք. ԺԱ, 16:

⁵³³ Ղուկ. Ա, 1—2:

⁵³⁴ Բ. Կորնթ. ԺԲ, 3—4:

⁵³⁵ Գաղատ. Ա, 12:

⁵³⁶ Ա. Կորնթ. Թ 1:

տոսի երևալու ժամանակ, որն իր անձը զոհեց մեզ համար»⁵⁴⁸։

712. Արդ, միաբանությամբ և մեր իսկ ինքնահոգի կամքով «հասնենք Աստուծո Որդու հավատին և գիտությանը, կատարյալ մարդ [դառնալու] և Քրիստոսի կատարելության հասակի չափն [ունենալու]»⁵⁴⁹։ Քանզի Քրիստոս իր վարդապետությունը տվեց բազմաց ունկնդրության համար և այդ հրամանով երկրի ամենայն ազգերին հրավիրեց ճշմարիտ վարդապետությանը, ասելով, եկեք ամենայն հեթանոսների մոտ, ուսուցանեցեք ու մկրտեցեք նրանց Հոր, Որդու և սուրբ Հոգու անունով»⁵⁵⁰։

713. Ծառերի նկատմամբ հատուկ հոգատարությամբ նա կամեցավ իր փառավոր գալուստը տեսանելի դարձնել, թե ինչպես գալու երևալու է երկայնամիտ համբերողներին և հուսալից սպասողներին։ Այսպես պետք է հասկանալ Քրիստոսի առաջին գալուստը և աստվածային Հոգու իջնելը Պենտեկոստի տոնի տասներորդ օրը։ Քանզի օթևաններ պետք չէին Աստուծո միածին Որդուն երկնքի բարձունքները ելնելու և կամ սուրբ Հոգուն իջնելու առաքյալների ժողովին, որով երկինքն ու երկիրը լցված են։ Սակայն մարդասերն Աստված այնպես կամեցավ որ առաքյալների տասն օր սպասելուց հետո վերնաշուրջ կանչի պարզևաբեր Հոգուն, ամենքի միաթարիչին։ Ամենուրեք մարդկանց առիթներ էր ստեղծում իր բարեգործությունը ցույց տալու, որպեսզի ի վերուստ ընծայված այս փոքր առիթներով, նա անչափ բարիքների պատրաստական հատուցողը դառնա։ Եվ ինչն արդարև առավել անչափելի ու անհասանելի է լինելու քան այն երբ երկնքից

ծագելով Հոր փառքով գա և բոլոր գունդագունդ հրեշտակների առջև իր սիրելիների ձեռքից բռնելով իր մոտ տանի և իր աստվածային բնակության մեջ նրանց վայելել տա հավիտենական կյանքը։

714. Քանզի անկարոտն Աստված հաստատել է իր արքայությունը սիրեցյալների համար, որպես դրախտի մասեր, մի սքանչելի բնակարան Աստուծո մոտ, նրանց վայելքի համար, այնտեղ իր մոտ տեղավորելու և հաստատելու բոլոր արժանավոր բանական արարածների՝ հոգեղենների և մարմնականների։ Որի համար ամենափրկիչը ավետիսը (Ավետարան) տվեց աշակերտներին և քաջալերեց թե «որ ես լինեմ, դուք ես այնտեղ եղեք և ամենայն ժամ իմ փառքն էք տեսնելու»⁵⁵¹։ Բայց մյուս առավել բարձրագույն ասացվածքը «այն օրը դուք կճանաչեք, ասում է, թե ես Հոր մեջ եմ, դուք իմ մեջ և ես ձեր մեջ»⁵⁵²։ Սույն առթիվ առավել պատեհ է հիշել այն ասացվածքը թե «ինչ որ աչքը չտեսավ, ականջը չլսեց և մարդու սիրտը չընկավ, Աստված պատրաստել է իր սիրելիների համար»⁵⁵³, և երանելի Պավոսի խոսքերը թե «շնորհակալություն Քրիստոսին նրա անպատում պարգևների համար»⁵⁵⁴։

715. Վերջացավ սուրբ Գրիգորի վարդապետությունը, որն Աստված նրան շնորհեց լուսավորելու մեր Հայաստան աշխարհի խավարյալ սրտերը հավատքով և մկրտությամբ։ Նա ամենքին քրիստոսածանոթ դարձրեց և հաստատեց, որպեսզի փառավորեն Հոր, Որդու և սուրբ Հոգու անունները։

Թարգմ. Ա. ՏԵՐ-ՂԵՎՈՆԴԵԱՆ

⁵⁴⁸ Տիտ. Բ, 13—14։

⁵⁴⁹ Հմմտ. Եփես. Դ, 13։

⁵⁵⁰ Մատթ. ԻԸ, 19։

⁵⁵¹ Յովհ. ԺԷ, 24։

⁵⁵² Յովհ. ԺԴ, 20։

⁵⁵³ Ա. Կորնթ. Բ, 9։

⁵⁵⁴ Բ. Կորնթ. Թ, 15։

